

DOI: 10.5281/zenodo.7457537

ABORDĂRI ACTUALE ALE LECTURII

Alina BĂLAN

Rezumat:

Pe lângă a deține cunoștințe de specialitate, a fi profesor de limba și literatura română presupune a stăpâni și a „traduce” didactic specificitatea conținuturilor cognitive, a ști când, cum, ce, de ce, cui, în ce manieră (formală, nonformală, uneori informală, tradițională sau modernă) oferi, într-un context comunicațional care reproduce condițiile reale ale vieții, în vederea pregătirii pentru viață. Aptitudinea de a forma competențele lectorale în mod autentic și holistic, conjugând firesc noile teorii ale educației, și capacitatea de a beneficia de efectele acestui proces transformator sunt competențe extrem de importante în lumea reală.

Este necesară o sensibilizare și o educare a elevilor și a cadrelor didactice în acest sens pentru a se putea realiza o învățare eficientă, în cadrul activității educaționale ce integrează activ conceptele de literație și profesionalism extins al educatorului.

Cuvinte-cheie:

didactica lecturii, competențe lectorale, competențe-cheie, elev, profesor de limbă română.

Abstract:

To be Romanian Language and Literature teacher, besides necessity to have specialized knowledge, means to master and “translate” didactically the peculiarity of cognitive contents. To know when, what, how (formal, non-formal, sometimes informal, in traditional or modern way) you teach, why, to whom, in which communicative context, which simulates the real conditions of life in order to prepare your students for it.

The ability to develop reading skills in a genuine way, using a comprehensive approach, combining the new theories of education, and the capacity to benefit from the effects of this transformative process – both skills are extremely important in the real world.

Sensitization and education of students and teachers is necessary to achieve effective learning within the educational activity that diligently integrates the concepts of literacy and extended professionalism of the teacher.

Keywords:

teaching reading, lecture skills, key skills, student; Romanian language teacher.

Lectura, o temă recurentă, în context educațional și social, o construcție socială, un fenomen sociocultural, poate deveni un proces personal, atât timp cât se desfășoară pe baza cunoștințelor, experiențelor, așteptărilor personale ale elevilor bazându-se pe o relație socială, pe o activitate în relație cu celălalt¹.

Lectura este una dintre cele mai puternice instrumente de învățare, întrucât aceia care citesc în mod adecvat pot folosi ceea ce au citit, extinzându-și orizontul de reflecție, dezvoltându-și abilitățile de viață și competențele secolului al XXI-lea, necesare unei existențe trăite plenar². „Competențele-cheie sunt acele competențe de care au nevoie toți indivizii pentru împlinire și dezvoltare personala, angajare, includere sociala și cetățenie activă. Ele sunt compuse din cunoștințe, abilități și atitudini și merg mai departe de noțiunea academică de cunoștințe”, se arata în documentul Comisiei Europene.

În abordarea noastră, am avut în vedere recomandările Parlamentului European vizând competențele-cheie (Key Competences for Lifelong Learning - a European Reference Framework, Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006, în Official Journal of the EU, 30 dec. 2006), clarificările conceptuale ale literației, din perspectiva

¹ CALVO, M. C. (s.f.). Didáctica de la literatura como proceso de significación y desarrollo de la competencia discursiva. Valle Colombia: Universidad del Valle-Colombia

² Supporting Key Competence Development: Learning approaches and environments inschool education.

Input Paper [Accesat 07.02.2022]. Disponibil: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2a2b6e34-4c82-11ea-b8b7-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-116303588>

OECD³, dar și Cadrul european pentru studiul literaturii în învățământul secundar (LiFT-2 - Literary Framework for Teachers)⁴. Astfel, ne-am străduit să integrăm în proiectarea activităților dezvoltarea competențelor de literație, ce reflectă capacitatea elevilor de a relaționa cu textul, termen la care ne raportăm dintr-o perspectivă extinsă. De aceea, avem în vedere atât „construcțiile discursive standard (în care modul de expresie a unui conținut ideatic și/sau afectiv este modul lingvistic),” cât și „construcțiile complexe (în care expresia conținutului ideatic și/sau afectiv este mixtă/multimodală: modul lingvistic coexistă cu modul iconic și/sau cu cel auditiv)”. Așa cum subliniază Alina Pamfil⁵, extinderea semnificației termenului „text” impune extinderea semnificației termenului „lectură”, substituirea lui cu termenul „receptare”, adecvat inclusiv textelor modale.

Profilul elevului de liceu va cuprinde, astfel, caracteristicile unui cititor competent care înțelege și interpretează textul – chiar de la prima lectură atentă – în mod detaliat și nuanțat, utilizând informațiile cuprinse, evaluează conținutul ideatic și forma sa, reflectează asupra sa și interacționează cu el pentru a-și atinge scopurile, a-și îmbogăți cunoștințele și a-și amplifica potențialul, precum și pentru a participa la viața societății (OECD, 2018).

Curriculumul actual la nivel liceal promovează, în mod sinergic, atât paradigma comunicativ-funcțională, cât și pe cea a dezvoltării personale, ceea ce presupune formarea integrată a capacităților de receptare/exprimare orală și a celor de receptare a mesajului scris și de exprimare scrisă, din perspectiva extinsă a literației și a comunicării eficiente, ce va conduce în final la formarea capacității de comunicare corespunzătoare pentru tinerii pe care îi formăm, valorizându-le experiențele de lectură, în cadrul cărora elevii vor fi „mandați” să actualizeze virtualitățile multiple ale operei, să investească

³ PISA 2018 Assessment and Analytical Framework [Accesat 07.02.2022]. Disponibil: https://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2018-assessment-and-analytical-framework_5c07e4f1-en

⁴ Platforma LiFT-2 - Literary Framework for Teachers [Accesat 07.02.2022]. Disponibil: <http://www.literaryframework.eu/>

⁵ PANFIL, Alina. Argument. In: Revista „Perspective”, nr. 2/(38), 2019 [Accesat 07.02.2022]. Disponibil: http://www.anpro.ro/html/date/p38_2019_argument.pdf

textul cu propriul „sens”, creând noi universuri, prin decodificarea tuturor dimensiunilor limbajului (etice, estetice și afective).

Didactica modernă a lecturii presupune tranziția de la analiza textuală la strategii destinate cititorului, care trebuie orientat spre anumite tehnici de lectură, interpretare și decodificare, de investire cu sens prin actul lecturii creatoare, orientând cititul către dezvoltarea personală a elevului, în contextul formării competențelor generale, a valorilor și atitudinilor reglementate curricular⁶.

Astfel voi prezenta, în cele ce urmează, mai multe abordări ale lecturii ca bază a dezvoltării competențelor-cheie pentru Învățarea Durabilă: competența de scriere și citire, competența lingvistică și competența personală, socială și de învățare.

După citirea fragmentului de text din *Biblie, Vechiul Testament*, capitolul *Facerea cu referire la Turnul Babel*⁷, elevii au fost stimulați să descopere esența comunicării, prin intermediul metodologiei educației nonformale, ce propune, în genere, un set de experiențe educative necesare, utile pentru fiecare tânăr, viitor adult activ social, integrat pe piața muncii, complementarizând celelalte forme de educație, în mod particular prin gama largă de activități pe care le propune și prin dezvoltarea competențelor pentru viață și pregătirea tinerilor pentru a deveni cetățeni activi. Educația nonformală invită la regândirea importanței relației dintre cunoștințe, aptitudini, abilități și competențe, atât în contextul orelor de consiliere, cât și al predării conținuturilor de limbă și literatura română, unde, fără a contesta ponderea cunoștințelor declarative (a ști anumite lucruri despre o anumită problemă: a avea date despre fenomenul lingvistic sau literar), procedurale (a ști cum să folosești datele: a ști cum să rezumi, să argumentezi, să caracterizezi un personaj, să analizezi un incipit...) sau textuale (a ști unde, când și de ce să folosești ceea ce știi și ceea

⁶ Repere metodologice pentru aplicarea curriculumului la clasa a IX-a în anul școlar 2021-2022, limba și literatura română. Învățământ liceal și profesional [Accesat 07.02.2022]. Disponibil: https://www.edu.ro/sites/default/files/01_Repere_metodologice_limba_si_literatura_romana_0.pdf

⁷ Turnul Babel. Încălcirea limbilor și împrăștierea popoarelor. Strămoșii lui Avraam. [Accesat 07.02.2022]. Disponibil: <https://www.crestinortodox.ro/biblia/Facerea/Turnul-Babel-Incalcirea-limbilor-si-imprastierea-popoarelor-Stramosii-lui-Avraam/>

ce știi să faci; a ști unde, când și de ce să folosești anume cunoștințe de sintaxă a frazei și de argumentare).

Pe lângă „a ști” („savoir” echivalent pentru cunoștințele declarative) trebuie așezat un alt verb precum „a sti sa faci” („savoir-faire”), sinonim pentru cunoștințele procedurale și contextuale.

În accepția noastră, dimensiunea educațională „savoir-faire” este mai importantă, întrucât cuprinde categorii ce depășesc domeniul cognitiv, incluzând „a ști să fii” („savoir-etre”) și „a ști să devii” („savoir-devenir”), set al „variabilelor interne” ale unui individ – competențe, atitudini, valori, sentimente, emoții, motivații.

Un exercițiu bun pentru stimularea competenței de comunicare, a coeziunii grupului după distanțarea fizică COVID-19 îl reprezintă activitatea nonformală (bazată pe exercițiul lecturii) „Turnul Babel”, al cărei scop este aprecierea nevoii de înțelegere și acceptare reciprocă, construirea de strategii de comunicare. Acest exercițiu se bazează pe exercițiul „Misiune imposibilă”: un set de sarcini îndeplinite de grupul clasei a 12-a A, Protecția mediului, într-un timp limitat. Participanților, în timp ce li se atribuie o serie de sarcini („Puteți folosi doar mâna dreaptă/numai pietre/doar frunze etc.”), nu li se permite să folosească limbajul verbal, ci doar limbajul nonverbal/gesturile.

Colaj: activitate nr.1

Colaj: activitate nr.2

Momentul de reflecție/debriefing a început cu un scurt rezumat al activității și cu întrebări generale despre modul în care a mers activitatea. Sesiunea s-a încheiat cu momentul de reflecție asupra importanței comunicării, asupra principiului ascultării active, asupra empatiei, dar, mai ales, asupra implicațiilor tipului de comunicare nonverbală în crearea sintonității/coeziunii grupului.

O altă metodă nonformală de stimulare a competențelor de lectură este inspirată de participarea la proiectul Erasmus+ „New Perspectives”, Cluj-Napoca (ianuarie 2020). Bazată pe experiența lecturii cărții „Soulcraft” a lui Bill Plotkin, arta povestirii/storytellingul i-a determinat pe elevii sensibilizați de

Foto: activitate nr.3

subiectul alegoric să asculte cu atenție povestea „Șoricelului curajos”, care a suferit o transformare fundamentală: în ciuda tuturor obstacolelor, cu prețul pierderii ochilor, The Jumping Mouse reușește să se metamorfozeze într-un vultur îndrăzneț. Ascultând povestea, elevii s-au străduit să descopere, în spatele măștilor alegorice, conexiuni cu viața reală, să completeze fișe SWOT, să descopere o serie de calități necesare modelării viitoarei lor cariere: voință, aptitudini, abilități, competențe, valori, cunoștințe: <https://animoto.com/play/jCKu6jdT0ibnV2AuhK4WRg>.

Ulterior, elevii au urmărit ipostaze ale motivului vulturului în poemul modernist blagian „Alesul”, corelând semnificațiile simbolice consacrate cu cele actualizate în context: „Soarta lui scrisă-i pe aripi de vultur,/Dar văzduhul încă nu vrea să i se adune, să i se-nchege subț zbor./El se deprinde. Cu o rădașcă. Cu un nor./Lupta de astăzi fu lungă și grea./Spada i s-a tocit de-o stea”.

O altă abordare de text, în manieră nonformală, o constituie atelierul „De-aș fi...”, în cadrul căruia elevii au exersat și dezvoltat comportamente pozitive de comunicare, în spiritul acceptării diferențelor socio-economice și etnice. Abilitatea de viață vizată a fost reprezentată de stimularea abilității de comunicare, în spiritul promovării diversității, în context durabil. Activitatea educațională propusă a pornit de la necesitatea mărturisită a elevilor de a-și modela sentimente pozitive față de propria identitate, de la nevoia elevilor de a defini în termeni clari propria identitate și cultură, implicit de a-și analiza/examina atitudinile față de alte grupuri etnoculturale.

Pornind de la textul literar „Fântâna dintre plopi” de M. Sadoveanu, povestire construită pe tema erosului sacrificial, ce formulează problematica intrării în contact a două universuri etnice diferite - român și rrom, am construit un scenariu educațional menit să ne servească obiectivului de stimulare a abilităților de comunicare, în contextul diversității. Dincolo de structura designului instrucțional specific orei de limba și literatura română, am urmărit permanent stimularea abilităților de viață, în contextul educației pentru dezvoltare durabilă: elevii au identificat în text elemente de civilizație și cultură românească/rromă, ulterior făcând investigații (utilizând Internetul și manualul de istorie) pe care le-au prezentat în fața clasei. A doua oră, elevii au fost invitați să participe la activitatea de educație nonformală „Dacă aș fi...”: jocul s-a desfășurat afară, în fața școlii. Li s-a cerut participanților să se așeze într-o linie de start pentru jocul „Dacă aș fi...”. Li s-a explicat elevilor

că scopul jocului este de a vedea care dintre ei reușește să ajungă la linia de sosire, după ce au primit cartonașe cu diferite scenarii discriminatorii – „discriminări artificiale”: „Ești tânăr elev în L.T. «Toma Socolescu», suferind de o dizabilitate fizică și ai nevoie de cărucior pentru a te putea deplasa; Ești fiul unui milionar în Euro, călătorești săptămânal în străinătate; Ești Bill Gates; Ești o tânără orfană nevoită să-și abandoneze studiile; Ești un tânăr dependent de droguri, fiul unui miliardar din orașul tău; Ești o tânără de 21 de ani, frumoasă, dar săracă, dornică să-și continue studiile; Ești moștenitorul unchiului tău, al unei case din loc. Snagov și al unei mașini de 100 000 de euro; Ești un tânăr familist care este nevoit să facă împrumut la bancă tocmai ca să poată trăi de pe o zi pe alta; Ești un tânăr dintr-o familie înstărită, absolvent de Informatica, cu un salariu de 1000 de Euro pe lună; Ești un tânăr rrom, provenind dintr-o familie modestă care trăiește cu 1 euro/zi”. S-a trasat linia de sosire la aproximativ 10 pași distanță față de linia de start. S-a formulat o serie de întrebări care i-au determinat pe elevi să își mute poziția, făcând câte un pas înainte sau înapoi. Ulterior, elevii coordonați de către profesor au oferit feed-back pe marginea jocului în care s-au implicat: au încercat să descopere sensul „liniei de start/sosire”, și-au mărturisit sentimentele nutrite în momentul asocierii cu rolul prezentat pe cartonașe, sentimentele avute față de cei rămași în urmă, au încercat să descopere modalități prin care cei care s-au apropiat cel mai mult de linia de sosire îi pot ajuta pe cei rămași în urmă, au dezbătut importanța acceptării diferențelor într-o lume multiculturală, vizionând filmul de animație Pixar „Reflexion sobre la diversidad”; alături de coordonatorul activității, elevii au mărturisit o experiență personală când s-au simțit discriminați, subliniindu-se că important este se recunoască faptul că nu putem schimba ce s-a întâmplat în trecut, dar că trebuie să avem grijă la comportamentul pe care ni-l vom asuma în viitor (proactiv sau reactiv?). Elevii au vizionat, de asemenea, clipuri muzicale reprezentative pentru cultura românească/rromă („Mica țiganiadă”, Phoenix & „Ciuleandra”, Maria Tănase) și, în final, s-au implicat într-un „cerc al prieteniei multiculturale”, luând decizia implicării în acțiuni/activități educaționale variate pe tema diversității, în cadrul proiectelor ulterioare. Activitatea proiectată a fost în deplină concordanță cu principiul egalității de șanse, fiind corelată obiectivelor, desfășurându-se în regim diurn, exploatându-se resursele digitale și materiale reciclabile (cartonașele au fost confecționate din hârtie reciclată).

S-a utilizat suportul electronic pentru a determina reducerea consumabilelor (hârtie, pixuri, tonere etc.), Software Open Source, respectându-se drepturile de proprietate intelectuală.

În contextul discuției de tip „debriefing”, am înțeles cu toții importanța reflectării la stereotipuri culturale, la judecățile blazate, la simboluri culturale, la tentația de a judeca după „aparențele” dictate de apartenența la cultura de origine. Am înțeles că stereotipurile culturale nu sunt rele în sine, că sunt „scurtături ale gândirii”, că devin distructive abia atunci când se interpun în calea împlinirii personale/profesionale a unor grupuri sociale/comunități, când, în fapt, conduc la excluziunea socială a unor membri ai comunității.

În concluzie, resursele metodologice utilizate în scopul dezvoltării competențelor lectorale sunt în total acord cu noile cerințe ale educației secolului al XXI-lea, implicând strategii didactice moderne ce contribuie la dezvoltarea personală a elevilor, la îmbunătățirea stimei de sine, și totodată a motivației pentru învățare.

Referințe bibliografice:

1. Ancuța, Marian. Formal, nonformal, informal education /learning Non-formal methods adapted for formal contexts. Etwinning seminar 2019. [online]. [citat 04.03.2022]. Disponibil: https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/webinars/Webinar2021_Nonformal_learning_Marian_Ancuta.pdf
2. POLICY Approashes to Competence-Based Education. [online]. [citat 10.03.2022]. Disponibil: http://ec.europa.eu/education/policy/school/competences_en/
3. ORZA, Elisabeta. Centrarea pe competențele-cheie. [online]. [citat 15.03.2022]. Disponibil: <http://www.elearning.ro/centrarea-pe-competentele-cheie-in-educatie>
4. Ilie, Emanuela. Didactica limbii și literaturii române. Iași: Editura Polirom, 2014. 489 p. ISBN 9789734647507
5. Pamfil, Alina. Didactica literaturii. Reorientări. București: Editura Art, 2016. 320 p. ISBN 978-606-710-335-9